

záhy přestane udivovat, když si v tabulce na s. 160 přečtete objektivní sdělení, že šintoismus, konfucionismus, sikhismus a spousta dalších jsou, věřte nebo nevěřte, buddhistická náboženství. Pokud byste chtěli autora omluvit překlepem, vyvrátí vám vaši laskavost kapitola Vznik a vývoj buddhismu (s.114-137), v níž se právě tyto systémy podrobně pojednávají. Pak už jen s trochou resignace vyslechneme zprávu, že lamaismus je částečně mono-teistickým náboženstvím (s.45) a že k zenovým koanům patří perpetuum mobile (s.129)

Wolfovy objevy se týkají i křesťanství. Tak např. Septuaginta je mu překladem Starého a Nového zákona z původní hebrejštiny do řečtiny (s.23). Petrovo evangelium, Petrova apokalypsa a Protoevangelium Jakubovo jsou původní spisy, které nebyly zařazeny do Nového zákona (s.88). Pak už neudiví náznak, že křesťanství uctívá dva odlišné Bohy, Boha Otce a Boha Stvořitele (s.27). Maličkosti jako opat Dominik zakládající dominikány či sv. František Saleský v roli zakladatele salesiánů můžeme velkoryse promítnout spolu s autorem znovu podpořenou a houževnatě udržovanou záměnou bosých karmelitek na Hradčanech za jakési fiktivní barnabity (s.95-96).

S politováním musíme říci, že kniha je výrazem myšlenkového chaosu. Tak např. nalézt kritéria (taxony) pro třídění fenoménu náboženství, která by umožnila o každém případu rozhodnout, kam patří, nehledě na to, že v literatuře nabídky takových soustav jsou běžné, je pro Wolfa neřešitelným problémem. Dělí-li např. autor na jednom místě (s.160) všechna náboženství na křesťanská, judaismu, islámská, buddhistická, náboženství novověku a přírodní náboženství, není pak jasné podle čeho rozhodl, že třeba baha'ismus patří k náboženstvím buddhistickým a nikoli třeba islámským. Není jasné, jaký smysl má třídění judaistů na skupiny, jež v duchu svého svérázného pojetí jazyka pojmenovává Aškenáziové a Sefardimové (!), což je dělení, řekněme etnické. Nenašli jsme, proč k moderním církvím patří církev baptistická, anglikánské, presbyteriánské (vzniklé v 16. a 17. století) na rozdíl m.j. od církví protestantských (což jsou také právě shora zmíněné).

Výčetem očividných omylů a nedopatření bychom zbytečně vyplývali ještě několik stran a tak tuto nechtunou činnost, která po-

někud připomíná pitvu, přerušíme. Spokojme se s tím, že kniha je odstrašujícím příkladem pseudoreligionistiky. Je to jen jedna z dalších ukázek na ilustraci známé zkušenosti, že do humanitních oborů - na rozdíl od přírodních věd - může každý mluvit. Věcná znalost problematiky a jasná mysl se nepokládají za nezbytné předpoklady. Škoda, že se tohoto edičního propadu dopustilo mladé vydavatelství Unitaria, se kterým mají čtenáři zatím lepší zkušenosti.

ODILO ŠTAMPACH

Josef Wolf a kol.: Člověk ve světě magie. O historii a současnosti magie v lidské společnosti. Praha: Unitaria 1992, 113 s.

Josef Wolf je známým autorem a editorem knih týkajících se především oblasti kulturní antropologie. V loňském roce vyšel pod jeho redakčním vedením úvodní svazek souboru pod názvem Člověk ve světě magie, na který programově navazuje další - Člověk ve světě náboženství. Záměrem autorů tohoto souboru je poskytnout širší veřejnosti ucelený přehled o vývoji magie a náboženství, přiblížit čtenáři podstatu duchovního světa náboženství a tajuplný svět magie, který je v lidské společnosti hluboce zakotven už od praveku a přezívá dosud i ve způsobu myšlení dnešního člověka.

Předmluvu, úvod i úvodní stať prvního svazku - O původu magie - obstaral sám editor. Následuje dalších šest stať od čtyř autorů, o kterých se alespoň v krátkosti postupně zmíníme. Vše uzavírá skromný slovník pojmů a doporučená literatura.

V předmluvě je uvedeno, že hlavním cílem celé práce je poznání a pochopení archaického způsobu myšlení, uvažování a jednání, který představuje zejména magie a magický obraz světa. Zdá se, že po prostudování celé práce je třeba tento záměr chápat spíše obrazně.

V úvodu Člověk, věda a magie podává Josef Wolf několik příkladů magického myšlení a praxe z minulosti i současnosti a snaží

se s jejich pomocí definovat společně i rozdílné rysy ve vývoji tohoto fenoménu. Magie je chápána jako systém poznatků o skrytých silách přírody s etickými konsekvencemi. Z toho pak vyplývá i stručné nastínění diferenciacie magie, jež víceméně vychází z tradičního evropského pojetí, kde hodnotící měřítko představují ústřední duální pojmy dobro - zlo (černá a bílá, pozitivní a negativní, iniciační, vysoká a deformovaná magie apod.). Poněkud nešťastně zvolené se zdají příklady z oblasti tzv. mimořádných lidských schopností - telepatie, telekineze, léčitelství, jasnovidecství aj. Podle našeho názoru nelze tyto fenomény, jejichž verifikovatelnost je z přísně vědeckého hlediska přinejmenším problematická, v žádném případě ztotožnit, či zaměnit s pojmem magie, magického myšlení a praxe.

Další estetizace problému se autor dopouští při líčení evolučních kořenů magie v každodenním životě a myšlení pravěkého přírodního člověka. Autor zde konstatuje původně harmonický ideální stav ve vztahu člověk - příroda, který se vývojem poněkud zhatil. S tímto názorem nelze souhlasit, neboť pouhá kvantitativně nižší energetická náročnost reprodukcujícího se jedince na daný ekosystém neznamená logicky jinou kvalitu v tomto dnes tak intenzivně vnímaném limitujícím vztahu. Člověk se stal člověkem díky svému adaptabilnímu chování, které je vysloveně ofenzivní strategií. Bez této představy lze jen stěží pochopit vznik kultury a všech průvodních fenoménů lidské společnosti od nejranějších fází vývoje. Vždyť i vznik magie jako aktivního prvku vnímání a ovlivňování světa, byť na ne zcela vědomé úrovni, je dokladem této ofenzivní strategie. To, že přírodní člověk chápe původně sebe sama jako nedílnou součást přírody, ještě neznamená, že do ní (viděno z naší dnešní perspektivy) principiálně nezasahuje. Konec konců nelze předpokládat, že boj pravěkého člověka o přežití představoval z jeho hlediska harmonickou idylu. I on měl přece v přírodě své konkrétní konkurenty - nepřátele. Právě od tud bere své opodstatnění a smysl vznik magie.

Na úvod navazuje stať O původu a vývoji magie, v níž autor dále rozvíjí problém definice magie a jejího členění a podává poněkud podrobnější přehled názorů významných

autorit z oblasti antropologie (J. G. Frazer, E. B. Tylor, R. R. Marett, M. Mauss, L. Lévy-Bruhl a další). Také etnografický materiál je bohatější. Nejpolematičtější se nám však jeví závěr této kapitoly. Autor zde tvrdí, že studium současných i minulých podob magického myšlení a praxe je naprosto nezbytné a nutné, mají-li být prolomeny poslední mocné bariéry nevědeckého způsobu myšlení a mají-li být všeobecně rozšířeny základy vědeckého myšlení, vzdělání a humanismu, tak jak to odpovídá epoše budoucího světa lidí, jež je zcela nemyslitelný bez vědy a vědecky myslících a jednajících lidských bytostí a společnosti. Tyto formulace jsou klasičkou ukázkou tzv. arogantního racionalismu a evropocentrismu. Taková ideologická pozice umrtvuje určitou citlivost pro diferentnost a smysl pro pluralitu kultur, hodnot a způsobů myšlení, který je pro dnešního badatele v této oblasti naprosto nezbytný. Zvláště z metodologického hlediska se jeví tato ideologie jako velmi nevhodná.

Zdeněk Břečka je autorem kapitoly Primární magie, která patří bezpochyby k těm nejkvalitnějším, které celá kniha obsahuje. Přináší stručný, ale ucelený přehled vývoje názorů na problematiku chápání pojmu magie, magického myšlení a praxe. Zvláštní pozornost je zde věnována analýzám vztahu magie a náboženství, jejich diferentním i společným rysem.

Další dvě stať Magie sexu a krve a Čarodějnictví a sexualita, jejichž autorem je také Zdeněk Břečka, se věnují poněkud speciálnější problematice, jež je celkem patrná již z názvů obou kapitol. Jejich společným rysem je myšlenka archetypického základu magie sexu, která si přes veškerou banalizaci dodnes podržela určitou hodnotu.

Poněkud výjimečným příspěvkem je stať Milana Nakonečného - Ezoterní dimenze lidské spirituality, která se pokouší o vymezení předmětu tzv. ezoterní psychologie, která by měla doplňovat transpersonální psychologii. Zdánlivě tematicky odlišnou se jeví studie Bohuslava Šalandy Člověk a osud ve slovesném ztvárnění, v níž se autor pokouší o interpretaci širších souvislostí lidového pojetí lidského osudu a činnosti. Závěrečná stať Milana Nakonečného je věnována evropské historii magie, jejíž kořeny vycházejí z esoterismu.

Jak jsme naznačili hned v úvodu, práce Člověk ve světě magie splnila svůj proklamovaný cíl jenom částečně. Přesto ji lze doporučit čtenářům, kteří mají o problematiku zájem, jako zdroj jinak těžko přístupných informací na solidní úrovni, a zároveň tak vydání této knihy s drobnými výhradami vcelku přivítat.

JIŘÍ SEKERÁK

**Horst Brückle (Hrsg.):
Grundwerte menschlichen
Verhaltens in den
Religionen
(Religionswissenschaft 6),
Frankfurt am Main - Berlin
- Bern - New York - Paris -
Wien: Peter Lang 1993.**

Tématem kongresu Německého sdružení pro dějiny náboženství (DVRG) konaného v roce 1992 v Mnichově byla problematika vzájemného vztahu etiky a náboženství v minulosti i současnosti. Příspěvky přednesené během zasedání, jež probíhalo za mezinárodní účasti, lze tematicky rozdělit do několika skupin.

Z hlediska dějin náboženství byla problematika vztahu etiky a náboženství prezentována na příkladech náboženství starověkého Předního východu a antického světa stejně jako na východních náboženstvích - hinduismu, buddhismu a taoismu. Mimoevropský rámec doplňovaly referáty týkající se arménské teologie ve středověku či náboženských hodnot v matriarchální společnosti v Uzbekistánu a v náboženství severoamerických Indiánů. Opomenuta nebyla ani židovská a novozákonní, popřípadě raně křesťanská tradice. Na různých příkladech byla též znázorněna problematika nábožensky zdůvodněných etických hodnot v moderní společnosti.

Manfred Hutter zdůrazňuje ve svém referátu "Sündenbewusstsein als Spiegel ethischer Werte im hethitischen Kleinasien" (s. 9-17) sociální relevanci nábožensky podmíněné etiky Chetitů. Lidská hříšnost představující charakteristikon chetitského náboženství

stojí v kauzální souvislosti se sociálním řádem; zatímco důsledky hříchu jsou patrné, charakterizovat hřích je velmi obtížné.

Ústřední otázka statě Christopha Auffertha "Der Schutz des Fremden. Begründung eines Grundwertes in den Religionen des Alten Orients und Griechenlands" (s. 19-30) zní, jak lze zdůvodnit právo na azyl, které je zakotveno v sociální sféře a nepatří tedy k právům emancipačním.

Jörg Rüpke chápe etiku jako systematickou reflexi lidského jednání; etika není totožná ani s náboženstvím ani s morálkou. V jeho příspěvku "Du sollst nicht töten. Hierarchisierung von Normen und ihre rituelle Sanktionierung am Beispiel Roms" (s. 31-41) představuje římské náboženství faktor promáhající vytvářet společnost jako morální komunitu. Výjimky ze všeobecného zákazu zabítí představují na tomto pozadí sakralizovaný prostředek sociální kontroly.

Prvním příspěvkem zabývajícím se problematikou etiky v oblasti východních náboženství je referát Johannese Laubeho "Das Ideal des mahayana-buddhistischen Bodhisattwa bei Shinran" (s. 43-52). Shinran, zakladatel japonského Amida-buddhismu, posouvá víru v jeho vlastní poslání jako základní předpoklad spasení do centra náboženského poselství. Tato víra představuje jakousi autonomní hodnotu a není tedy identická ani s mravním jednáním ani s čistotou ritu.

Norbert Klaes se ve svém příspěvku "Grundwerte menschlichen Verhaltens im Hinduismus" (s. 53-68) zamýšlí nad poměrem všeobecně platných norem lidského chování zakotvených v dharmě k principu individuality.

Na otázku, v čem spočívá jedinečnost a význam taoistické etiky v pluralitě kultur, odpovídá Linshu Cheng v referátu "Cultural-historical Merit of Taoist Ethics" (s. 69-76). Promítnutí kosmických zákonů do sociální sféry podle něj představuje organické spojení záležitostí tohoto a onoho světa.

Dieter Zeller ve svém příspěvku "Die Worte der Sieben Weisen und die neutestamentliche Paränese" srovnává novozákonní etické zásady pro všední den s antickými sentencemi a odpovídající židovskou tradicí.

Franz Schnieder zkoumá na příkladu zacházení s nepřáteli bariéry vytvořené proti agresivním židovství a křesťanství. Ve svém